

เรื่องพระฉันนเถระ

[จาก ธมฺมปทฏฺฐกถา (จตุตฺโถ ภาโค) ปณฺฑิตวคฺควณฺณนา]

เรื่องย่อ อภิธาน สาระในเรื่อง อัตถโยชนา อ่าน-สวด-พูดบาลี ฝึกทำปัญหา

พระอาจารย์ผู้สอน : พระมหาประนอม ธมฺมาลงฺกาโร

เรื่องพระฉันนเถระ

๑. เรื่องย่อ

[สรรสาระ ตัวละครมีใคร ทำอะไร ที่ไหน เมื่อไร]

ตัวละคร (บุคคลต่าง ๆ ในเรื่อง)

พระฉันนเถระ / พระศาสดา / พระอานนทเถระ

พระฉันนเถระ

พระฉันนเถระด่าพระอัครสาวกทั้งสอง พระศาสดาตรัสสอน ๓ ครั้ง ท่านก็นิ่งในขณะนั้นเท่านั้น แต่ก็ยังกลับไปด่าพระเถระทั้งสองอีก เมื่อพระศาสดาเสด็จปรินิพพานแล้ว ท่านได้ฟังข่าวว่าถูกพระอานนทเถระยกพรหมทัณฑ์ขึ้นแก่ท่าน จึงเป็นทุกข์ เสียใจ ล้มสลบ ๓ ครั้ง วิงวอนแล้วประพฤติวัตรโดยชอบ ไม่นานนักก็บรรลุพระอรหัตพร้อมด้วยปฏิสัมภิทาทั้งหลาย

พระศาสดา

ประทับอยู่ ณ วัดพระเชตวัน ทรงสดับข่าวแล้วรับสั่งหาพระฉันนเถระมาตรัสสอน ๓ ครั้ง ตรัสเตือนว่า ฉันนะ พระอัครสาวกทั้งสองเป็นกัลยาณมิตร เป็นบุรุษชั้นสูงของเธอ เธอจงเสพจงคบกัลยาณมิตรเช่นนี้ ตรัสพระคาถาว่า “บุคคลไม่ควรคบปาปมิตร ไม่ควรคบบุรุษต่ำช้า ควรคบลยาณมิตร ควรคบบุรุษสูงสุด”

พระอานนทเถระ

พระอานนทเถระทูลถามพระศาสดาในเวลาจวนจะเสด็จปรินิพพานว่า พระเจ้าข้า พวกข้าพระองค์ควรปฏิบัติในพระฉันนเถระอย่างไร พระศาสดาตรัสให้ลงพรหมทัณฑ์ เมื่อพระศาสดาปรินิพพานแล้ว ท่านก็ยกพรหมทัณฑ์แก่พระฉันนเถระ ส่งผลให้พระฉันนเถระประพฤติวัตรโดยชอบ ไม่นานนักก็บรรลุพระอรหัตพร้อมปฏิสัมภิทา

๒. อภิธาน

[คำศัพท์-พจนานุกรม, ท่องจำ-บริกรรม)]

ศัพท์นาม (สุทธนาม สัพพนาม สมาสนาม ตัทธิตนาม กิตนาม และนิบาต)

นาม	คำแปล	นาม	คำแปล
ฉนฺนตฺเถรวตฺถุ	อ.เรื่องแห่งพระฉันนะผู้เถระ	เอกำ	คนหนึ่ง
มยา	อันข้าพเจ้า	อปิ	แม้
อิมำ	นี้	น	ไม่
ธมฺมเทสนำ	ซึ่งพระธรรมเทศนา	อิทานิ	ในกาลนี้
สตฺถา	อ.พระศาสดา	ปน	แต่ว่า
เชตวเน	ในพระวิหารชื่อว่าเชตวัน	อหำ	อ.เรา
วิหรนฺโต	เมื่อประทับอยู่	สารีปุตฺโต	สารีบุตร
ฉนฺนตฺเถรำ	ซึ่งพระฉันนะผู้เถระ	นาม	ชื่อว่า
อารพฺภ	ทรงปรารภ, ปรารภแล้ว	โมคฺคลฺลาโน	โมคคัลลานะ
โส	นั้น	มยำ	อ.เรา ท.
กิร	ได้ยินว่า	อคฺคสาวกา	เป็นพระอัครสาวก
อายสฺมา	ผู้มีอายุ	อิติ	ว่า...ดังนี้
อมฺหากำ	ของเรา ท.	วตฺวา	กล่าวแล้ว
อยฺยปุตฺเตน	ด้วยพระลูกเจ้า	อิเม	เหล่านี้
สทฺธึ	กับ	(ภิกฺขู)	(อ.ภิกษุ ท.)
มหาภินิกฺขมนำ	ออกไปเพื่อคุณอันยิ่งใหญ่	ภิกฺขูนำ	ของภิกษุ ท.
นิกฺขมนฺโต	ออกไปอยู่	สนฺติกา	จากสำนัก
ตทา	ในกาลนั้น	ตำ	นั้น
อญฺญำ	อื่น	ปวตฺตึ	ซึ่งเรื่องอันเป็นไปทั่ว

นาม	คำแปล	นาม	คำแปล
สุตฺวา	ทรงสดับแล้ว, ฟังแล้ว	ธมฺมํ	ซึ่งธรรม
ปกฺโกสาเปตฺวา	ให้เรียกมาแล้ว	เทเสนฺโต	เมื่อทรงแสดง
ตํขณํ	ในขณะนั้น	อิมํ	นี้
เอว	นั่นเทียว	คาถํ	ซึ่งพระคาถา
ตุณฺหี	เป็นผู้นิ่ง	ปาปเก	ผู้ลามก, ผู้ชั่ว
หุตฺวา	เป็นแล้ว	มิตฺเต	ซึ่งมิตร ท.
ปุน	อีก	ปุริสาธเม	ซึ่งบุรุษผู้ต่ำทราม ท.
คนฺตฺวา	ไปแล้ว	กลฺยาเณ	ผู้ดีงาม
เถเร	ซึ่งพระเถระ ท.	ปุริสุตฺตเม	ซึ่งบุรุษผู้สูงสุด ท.
เอวํ	อย่างนี้	ตสฺส	นั้น
ยาวตติยํ	สิ้นกาลกำหนดเพียงไร แต่วาระที่สาม	(คาถาวจนสฺส)	(แห่งคำอันเป็นพระคาถา)
โอวทิตฺวา	ตรัสสอนแล้ว	อตฺโถ	อ.เนื้อความ
ฉนฺน	ดูก่อนฉันนะ	กายทุจฺจริตาทิ-อกุสลกมฺมาภิรตา	ผู้ยินดียิ่งแล้วในอกุศลกรรมมีกายทุจริตเป็นต้น
เทฺว	สอง	ปาปมิตฺตา	เป็นมิตรผู้ลามก
อคฺคสาวกา	อ.พระอัครสาวก ท.	สนฺธิจฺเฉทนาทิเก	มีการตัดซึ่งที่ต่อเป็นต้น
ตุยฺหํ	ของเธอ	วา	หรือ, หรือว่า
กลฺยาณมิตฺตา	เป็นกัลยาณมิตร, เป็นมิตรผู้ดีงาม	เอกวีสติอเนสนา-ปเภเท	อันมีการแสวงหาอันไม่สมควรยี่สิบเอ็ดเป็นประเภท
อุตฺตมปุริสา	เป็นบุรุษผู้สูงสุด	อฏฺฐาเน	ในฐานะอันไม่สมควร
เอวรูเป	ผู้มีอย่างนี้เป็นรูป	นิโยชกา	ผู้ประกอบ
กลฺยาณมิตฺเต	ซึ่งกัลยาณมิตร ท.	ปุริสาธมา	เป็นบุรุษผู้ต่ำทราม
อนุสนฺธึ	ซึ่งอนุสนธิ	อุโภ	ทั้งสอง
ฆเฏตฺวา	ทรงสืบต่อแล้ว	เอเต	เหล่านั่น

นาม	คำแปล	นาม	คำแปล
(ชนา)	(อ.ชน ท.)	สิกฺขาเปตุ	เพื่ออันให้สำเหนียก
ปาปมิตฺตา	เป็นมิตรผู้ลามก	ปรินิพฺพุเต	ปรินิพพานแล้ว
จ	ด้วย	ปรินิพฺพานกาเล	ในกาลเป็นที่เสด็จปรินิพพาน
ปุริสาธมา	เป็นบุรุษผู้ต่ำทราม	อายสฺมตา	ผู้มีอายุ
(เต)	(เหล่านั้น)	อานนฺเทน	อันพระอานนท์
(ชเน)	(ซึ่งชน ท.)	ภนฺเต	ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ
วิปริตา	ผู้ผิดแล้วตรงกันข้าม	กถํ	อย่างไร
สปฺปุริสา	เป็นสัตบุรุษ	ฉนฺนตฺเถเร	ในพระฉันนะผู้เถระ
เทสนาวสาเน	ในกาลเป็นที่สิ้นสุดลงแห่งเทศนา	อมฺเหหิ	อันข้าพระองค์ ท.
พหู	ผู้มาก	ปฏิปชฺชิตพฺพํ	พึงปฏิบัติ
(ชนา)	(อ.ชน ท.)	(วจเน)	(ครั้นเมื่อคำ)
โสตาปตฺติผลาทีนิ	มีโสดาปัตติผลเป็นต้น	วุตฺเต	กราบทูลแล้ว, กล่าวแล้ว
(อริยผลานิ)	(ซึ่งอริยผล ท.)	อานนฺท	ดูก่อนอานนท์
ฉนฺนตฺเถโร	อ.พระฉันนะผู้เถระ	ฉนฺนสฺส	ชื่อว่าฉันนะ
ปน	ส่วนว่า	ภิกฺขุโน	แก่ภิกษุ
โอวาทํ	ซึ่งพระโอวาท	พฺรหฺมทณฺโฑ	อ.พรหมทัณฑ์
ปุริมนเยน	โดยนัยอันมีในก่อน	(ตุมฺเหหิ)	(อันเธอ ท.)
สตฺถุ	แก่พระศาสดา	ทาตพฺโพ	พึงให้
ภิกฺขเว	ดูก่อนภิกษุ ท.	(ฉนฺนตฺเถโร)	(อ.พระฉันนะผู้เถระ)
มยิ	ครั้นเมื่อเรา	สตฺถริ	ครั้นเมื่อพระศาสดา
ธรนฺเต	ทรงอยู่	อานนฺทตฺเถเรน	อันพระอานนท์ผู้เถระ
ฉนฺนํ	ยังภิกษุชื่อว่าฉันนะ	อาโรปิตํ	ยกขึ้นแล้ว

นาม	คำแปล	นาม	คำแปล
พฺรหฺมทณฺฑำ	ซึ่งพรหมทัณฑ์	วตฺตำ	ยังวัตร
ทุกฺขี	เป็นผู้มีทุกข์	ปูเรนฺโต	ให้เต็มอยู่
ทุมฺมโน	เป็นผู้มีใจอันโทษล ประทุษร้ายแล้ว	น จิรสฺเสว	ต่อกาลไม่นานนั่นเทียว
มุจฺฉิโต	สลบแล้ว	สห	กับ
ปปติตฺวา	ล้มแล้ว	ปฏิสมฺภิทาหิ	ด้วยปฏิสัมภิทา ท.
มา	อย่า	อรหตฺตำ	ซึ่งพระอรหัต
มำ	ยังกระผม	(นิฏฺฐิตำ)	(จบแล้ว)
ยาจิตฺวา	อ้อนวอนแล้ว	อิติ	ดังนี้แล
สมฺมา	โดยชอบ		

ศัพท์กิริยาอาขยาต

อาขยาต	คำแปล	อาขยาต	คำแปล
(วุจฺจเต)	(จะกล่าว)	ภเช	พึงคบ
กเถสิ	ตรัสแล้ว, กล่าวแล้ว	ภเชถ	พึงคบ
ปสฺสามิ	ย่อมเห็น	ภเชยฺย	พึงคบ
(อมฺหิ)	(ย่อมเป็น)	ปยิรุปาเสยฺย	พึงเข้าไปนั่งใกล้
(อมฺห)	(ย่อมเป็น)	ปยิรุปาเสถ	พึงเข้าไปนั่งใกล้
วิจรนฺติ	ย่อมเที่ยวไป	ปาปุณึสุ	บรรลุแล้ว
โอวทิ	ตรัสสอนแล้ว	ปริภาสติ	ย่อมบริภาษ
อกฺโกสติ	ย่อมด่า	อาโรจยึสุ	กราบทูลแล้ว
(โหนฺติ)	(ย่อมเป็น)	สกฺขิสฺสถ	จักอาจ
เสวสฺสุ	จงเสพ	อาณาเปสิ	ทรงสั่งบังคับแล้ว
ภชสฺสุ	จงคบ	นาสยิตฺถ	ให้ฉิบหายแล้ว
อาห	ตรัสแล้ว, กล่าวแล้ว	ปาปุณิ	บรรลุแล้ว

๓. สาระในเรื่อง

[สารธรรมในเรื่อง คาถา และอรรถกถา]

มีกัลยาณมิตรเป็นเพื่อน

“น ภเช ปาปเก มิตฺเต น ภเช ปุริสาธเม
ภเชถ มิตฺเต กลฺยาเณ ภเชถ ปุริสุตฺตเม”

“บุคคลไม่ควรคบมิตรเลว ไม่ควรคบคนต่ำช้าเลวทราม
ควรคบกัลยาณมิตร ควรคบบุรุษผู้สูงสุด.”

คนใดพอใจในอกุศลกรรม ในความชั่ว คิดชั่ว พูดชั่วและทำชั่ว คนนั้นชื่อว่าเป็นคนเลว การคบหาสมาคมคนเช่นนั้น ชื่อว่าคบกับคนเลว ไม่ควรคบคนเช่นนั้น

คนใดชักชวนในทางเสื่อม เช่นชักชวนเล่นการพนัน ชักชวนให้ประกอบมิจฉาชีพ มีการลักเล็กขโมยน้อย ตัดช่องย่องเบาเป็นต้น คนนั้นชื่อว่าเป็นคนต่ำทราม (ปุริสาธเม) ไม่ควรคบคนเช่นนั้น

คนใดมีลักษณะตรงกันข้ามกับที่กล่าวแล้ว คือไม่พอใจในอกุศล แต่พอใจในกุศล ชักชวนผู้อื่นให้ประกอบกรรมดี ผู้นั้นชื่อว่าเป็นกัลยาณมิตร เป็นบุรุษผู้สูงสุด ควรคบคนเช่นนั้น เมื่อคบคนเช่นนั้นอยู่ย่อมไม่เสื่อมจากกุศลธรรม มีแต่ความเจริญเป็นเบื้องหน้า

พระศาสดาตรัสพระพุทธภาษิตนี้ เพราะทรงปรารภพระฉันนะ ขณะประทับอยู่ในวัดเชตวัน

(จากหนังสือธรรมบท ทางแห่งความดี เล่ม ๒ หน้า ๔๑ เรียบเรียงโดยอาจารย์วศิน อินทสระ)

๔. อัตถโยชนา

[การแปลโดยพยัญชนะและโดยอรรถ]

เรื่องพระฉันนเถระ

ฉนฺนตฺเถรวตฺถุ.

ฉนฺนตฺเถรวตฺถุ อ.เรื่องแห่งพระฉันนะผู้เถระ

(**มยา** อันข้าพเจ้า **วุจฺจเต** จะกล่าว).

พระศาสดา เมื่อประทับอยู่ ในพระเชตวัน ทรงปรารภพระฉันนเถระ ตรัสพระธรรมเทศนานี้ว่า “**น ภเช ปาปเก มิตฺเต**” เป็นต้น.

“**น ภเช ปาปเก มิตฺเตติ อิมํ ธมฺมเทสนํ สตฺถา เชตวเน วิหรนฺโต ฉนฺนตฺเถรํ อารพฺภ กเถสิ.**

สตฺถา อ.พระศาสดา **วิหรนฺโต** เมื่อประทับอยู่ **เชตวเน** ในพระวิหารชื่อว่าเชตวัน **อารพฺภ** ทรงปรารภ **ฉนฺนตฺเถรํ** ซึ่งพระฉันนะผู้เถระ **กเถสิ** ตรัสแล้ว **ธมฺมเทสนํ** ซึ่งพระธรรมเทศนา **อิมํ** นี้ **น ภเช ปาปเก มิตฺเตติ** ว่า **น ภเช ปาปเก มิตฺเต** ดังนี้เป็นต้น.

ดังได้สดับมา ท่านพระฉันนะนั้น ด่าพระอัครสาวกทั้ง ๒ ว่า

โส กิรายสฺมา *[“อมฺหากํ อยฺยปุตฺเตน สทฺธึ ฯเปฯ อิเม วิจรนฺตีติ]* **เทฺว อคฺคสาวเก อกฺโกสติ.**

กิร ได้ยินว่า (**ฉนฺนตฺเถโร** อ.พระฉันนะผู้เถระ) **อายสฺมา** ผู้มีอายุ **โส** นั้น **อกฺโกสติ** ย่อมด่า **อคฺคสาวเก** ซึ่งพระอัครสาวก ท. **เทฺว** สอง **อิติ** ว่า ...

“เราเมื่อตามเสด็จออกมหาภิเนษกรมน์ กับพระลูกเจ้า ของเราทั้งหลาย ในเวลานั้น มิได้เห็นผู้อื่นแม้สักคนเดียว,

***อมฺหากํ อยฺยปุตฺเตน สทฺธึ มหาภินิกฺขมนํ นิกฺขมนฺโต ตทา อญฺญํ เอกมฺปิ น ปสฺสามิ,**

(**อหํ** อ.เรา) **นิกฺขมนฺโต** ออกไปอยู่ **มหาภินิกฺขมนํ** ออกไปเพื่อคุณอันยิ่งใหญ่ **สทฺธึ** กับ **อยฺเยน** ด้วยพระลูกเจ้า **อมฺหากํ** ของเรา ท. **น ปสฺสามิ** ย่อมไม่เห็น (**ปุคฺคลํ** ซึ่งบุคคล) **อญฺญํ** อื่น **เอกมฺปิ** แม้คนหนึ่ง **ตทา** ในกาลนั้น,

แต่บัดนี้ ท่านพวกนี้ เที่ยวกล่าวว่า ‘เราชื่อสารีบุตร, เราชื่อโมคคัลลานะ, พวกเราเป็นอัครสาวก.”

อิทานิ ปน ‘อหๆ สารีปุตฺโต นาม, อหๆ โมคฺคลฺลาโน นาม, มยๆ อคฺคสาวกมฺหาติ วตฺวา อิเม วิจรนฺตีติ*

ปน แต่ว่า **อิทานิ** ในกาลนี้ (**ภิกฺขู** อ.ภิกษุ ท.) **อิเม** เหล่านี้ **วตฺวา** กล่าวแล้ว **อิติ** ว่า **อหๆ** อ.เรา **สารีปุตฺโต นาม** เป็นผู้ชื่อว่าสารีบุตร (**อมฺหิ** ย่อมเป็น), **อหๆ** อ.เรา **โมคฺคลฺลาโน นาม** เป็นผู้ชื่อว่าโมคคัลลานะ (**อมฺหิ** ย่อมเป็น), **มยๆ** อ.เรา ท. **อคฺคสาวกา** เป็นพระอัครสาวก **อมฺห** ย่อมเป็น **อิติ** ดังนี้ **วิจรนฺติ** ย่อมเที่ยวไป *(อิติ)** ดังนี้.

พระศาสดาทรงสดับข่าวนั้น แต่สำนักภิกษุทั้งหลายแล้ว รับสั่งให้หาพระฉันนเถระมาตรัสสอนแล้ว.

สตฺถา ภิกฺขูนๆ สนฺติกา ตๆ ปวตฺตึ สุตฺวา ฉนฺนตฺเถรๆ ปกฺโกสาเปตฺวา โอวทิ.

สตฺถา อ.พระศาสดา **สุตฺวา** ทรงสดับแล้ว **ปวตฺตึ** ซึ่งเรื่องอันเป็นไปทั่ว **ตๆ** นั้น **สนฺติกา** จากสำนัก **ภิกฺขูนๆ** ของภิกษุ ท. (**ปุคฺคลๆ** ทรงยังบุคคล) **ปกฺโกสาเปตฺวา** ให้เรียกมาแล้ว **ฉนฺนตฺเถรๆ** ซึ่งพระฉันนะผู้เถระ **โอวทิ** ตรัสสอนแล้ว.

ท่านนิ่งในชั่วขณะนั้นเท่านั้น ยังกลับไปด่าพระเถระทั้งหลาย เหมือนอย่างนั้นอีก.

โส ตๆขณญฺเญว ตุณฺหี หุตฺวา ปุน คนฺตฺวา เถเร อกฺโกสติเยว.

(**เถโร** อ.พระเถระ) **โส** นั้น **ตุณฺหี** เป็นผู้นิ่ง **หุตฺวา** เป็น **ตๆขณญฺเญว** ในขณะนั้นนั่นเทียว **คนฺตฺวา** ไปแล้ว **อกฺโกสติเยว** ย่อมด่านั่นเทียว **เถเร** ซึ่งพระเถระ ท. **ปุน** อีก.

พระศาสดารับสั่งให้หาท่าน ซึ่งกำลังด่ามาแล้ว ตรัสสอนอย่างนั้นถึง ๓ ครั้ง แล้ว ...

เอวๆ ยาวตติยๆ อกฺโกสนฺตๆ ปกฺโกสาเปตฺวา สตฺถา ...

สตฺถา อ.พระศาสดา (**ปุคฺคลๆ** ทรงยังบุคคล) **ปกฺโกสาเปตฺวา** ให้เรียกมาแล้ว (**ฉนฺนตฺเถรๆ** ซึ่งพระฉันนะผู้เถระ) **อกฺโกสนฺตๆ** ผู้ด่าอยู่ **ยาวตติยๆ** สิ้นกาลกำหนดเพียงไรแต่วาระที่สาม **เอวๆ** อย่างนี้ ...

ตรัสเตือนว่า “ฉันนะ ชื่อว่าอัครสาวกทั้ง ๒ เป็นกัลยาณมิตร เป็นบุรุษชั้นสูง ของเธอ, เธอจงเสพจงคบกัลยาณมิตรเห็นปานนี้” ดังนี้แล้ว

โอวทิตฺวา “**ฉนฺน เทฺว อคฺคสาวกา นาม ตุยฺหํ กลฺยาณมิตฺตา อุตฺตมปุริสา, เอวรูเป กลฺยาณมิตฺเต เสวสฺสุ ภชสฺสูติ วตฺวา ...**

โอวทิตฺวา ตรัสสอนแล้ว **วตฺวา** ตรัสแล้ว **อิติ** ว่า **ฉนฺน** ดูก่อนฉันนะ **อคฺคสาวกา นาม** ชื่อ อ.พระอัครสาวก ท. **เทฺว** สอง **กลฺยาณมิตฺตา** เป็นกัลยาณมิตร **อุตฺตมปุริสา** เป็นบุรุษผู้สูงสุด **ตยฺหํ** ของเธอ (**โหนฺติ** ย่อมเป็น), (**ตฺวํ** อ.เธอ) **เสวสฺสุ** จงเสพ **ภชสฺสุ** จงคบ **กลฺยาณมิตฺเต** ซึ่งกัลยาณมิตร ท. **เอวรูเป** ผู้มีอย่างนี้เป็นรูป **อิติ** ดังนี้ ...

เมื่อจะทรงสืบอนุสนธิแสดงธรรม จึงตรัสพระคาถานี้ว่า :-

อนุสนฺธึ ฆเฏตฺวา ธมฺมํ เทเสนฺโต อิมํ คาถมาห

อนุสนฺธึ ฆเฏตฺวา ธมฺมํ เทเสนฺโต เมื่อ- ทรงสืบต่อ ซึ่งอนุสนธิ -แสดง ซึ่งธรรม **อาห** ตรัสแล้ว **คาถํ** ซึ่งพระคาถา **อิมํ** นี้ **อิติ** ว่า

“บุคคลไม่ควรคบปาปมิตร,	ไม่ควรคบ บุรุษต่ำช้า
ควรคบกัลยาณมิตร,	ควรคบบุรุษสูงสุด.”
“**น ภเช ปาปเก มิตฺเต**	**น ภเช ปุริสาธเม**
ภเชถ มิตฺเต กลฺยาเณ	**ภเชถ ปุริสุตฺตเมติ.**”

(**ปุคฺคโล** อ.บุคคล) **น ภเช** ไม่พึงคบ **มิตฺเต** ซึ่งมิตร ท. **ปาปเก** ผู้ลามก

(**ปุคฺคโล** อ.บุคคล) **น ภเช** ไม่พึงคบ ปุริสาธเม ซึ่งบุรุษผู้ต่ำทราม ท.

(**ปุคฺคโล** อ.บุคคล) **ภเชถ** พึงคบ **มิตฺเต** ซึ่งมิตร ท. **กลฺยาเณ** ผู้ดีงาม

(**ปุคฺคโล** อ.บุคคล) **ภเชถ** พึงคบ **ปุริสุตฺตเม** ซึ่งบุรุษผู้สูงสุด ท. **อิติ** ดังนี้.

[แก้อรรถ]

เนื้อความแห่งพระคาถานั้นว่า

ตสฺสตฺโถ

อตฺโถ อ.เนื้อความ (**คาถาวจนสฺส** แห่งคำอันเป็นพระคาถา) **ตสฺส** นั้น **อิติ** ว่า

คนผู้ยินดีในอกุศลกรรม มีกายทุจริตเป็นต้น ชื่อว่า ปาปมิตร,

กายทุจฺจริตาทิอกุสลกมฺมาภิรตา ปาปมิตฺตา นาม,

(**ชนา** อ.ชน ท.) **กายทุจฺจริตาทิอกุสลกมฺมาภิรตา** ผู้ยินดียิ่งแล้วในอกุศลกรรมมีกายทุจริตเป็นต้น **ปาปมิตฺตา นาม** ชื่อว่า เป็นมิตรผู้ลามก (**โหนฺติ** ย่อมเป็น),

คนผู้ชักนำในเหตุอันไม่สมควร มีการตัดช่องเป็นต้นก็ดี อันต่างโดยการแสวงหา ไม่ควร ๒๑ อย่าง ก็ดี ชื่อว่า บุรุษต่ำช้า.

สนฺธิจฺเฉทนาทิเก วา เอกวีสติอเนสนาปเภเท วา อฏฺฐาเน นิโยชกา ปุริสาธมา นาม:

(**ชนา** อ.ชน ท.) **นิโยชกา** ผู้ประกอบ **อฏฺฐาเน** ในฐานะอันไม่สมควร **สนฺธิจฺเฉทนาทิเก วา** อันมีการตัดซึ่งที่ต่อเป็นต้น หรือ **เอกวีสติอเนสนาปเภเท วา** หรือว่า อันมีการแสวงหาอันไม่สมควรยี่สิบเอ็ดเป็นประเภท **ปุริสาธมา นาม** ชื่อว่าเป็นบุรุษผู้ต่ำทราม (**โหนฺติ** ย่อมเป็น),

อนึ่ง ชน ๒ จำพวกนั้น ชื่อว่า เป็นทั้งปาปมิตร ทั้งบุรุษต่ำช้า;

อุโภปิ เอเต ปาปมิตฺตา เจว ปุริสาธมา จ;

(**ชนา** อ.ชน ท.) **เอเต** เหล่านั่น **อุโภปิ** แม้ทั้งสอง **ปาปมิตฺตา เจว** ชื่อว่า เป็นมิตรผู้ลามกด้วย นั่นเทียว **ปุริสาธมา จ** ชื่อว่า เป็นบุรุษผู้ต่ำทราม ด้วย (**โหนฺติ** ย่อมเป็น),

บุคคลไม่ควรคบ คือ ไม่ควรนั่งใกล้ เขาเหล่านั้น;

เต น ภเชยฺย น ปยิรุปาเสยฺย;

(ปุคฺคโล อ.บุคคล) น ภเชยฺย ไม่พึงคบ น ปยิรุปาเสยฺย คือว่า ไม่พึงเข้าไปนั่งใกล้ (ชเน ซึ่งชน ท.) เต เหล่านั้น

ฝ่ายชน ผู้ผิดตรงกันข้าม ชื่อว่าเป็นกัลยาณมิตร ทั้งสัตบุรุษ, บุคคล ควรคบ คือ ควรนั่งใกล้ท่านเหล่านั้น.

วิปริตา ปน กลฺยาณมิตฺตา เจว สปฺปุริสา จ, เต ภเชถ ปยิรุปาเสถาติ.

ปน แต่ว่า (**ชนา** อ.ชน ท.) **วิปริตา** ผู้ผิดแล้วตรงกันข้าม **กลฺยาณมิตฺตา เจว** ชื่อว่าเป็นกัลยาณมิตร ด้วย นั่นเทียว **สปฺปุริสา จ** ชื่อว่า เป็นสัตบุรุษ ด้วย (**โหนฺติ** ย่อมเป็น), (**ปุคฺคโล** อ.บุคคล) **ภเชถ** พึงคบ **ปยิรุปาเสถ** คือว่า พึงเข้าไปนั่งใกล้ (**ชเน** ซึ่งชน ท.) **เต** เหล่านั้น (อิติ) ดังนี้ (**ปณฺฑิเตน** อันบัณฑิต **เวทิตพฺโพ** พึงทราบ).

ในเวลาจบเทศนา ชนเป็นอันมากบรรลุอริยผลทั้งหลาย มีโสดาปัตติผลเป็นต้นแล้ว.

เทสนาวสาเน พหู โสตาปตฺติผลาทีนิ ปาปุณึสุ.

เทสนาวสาเน ในกาลเป็นที่สุดลงแห่งเทศนา (ชนา อ.ชน ท.) พหู ผู้มาก ปาปุณึสุ บรรลุแล้ว (อริยผลานิ ซึ่งอริยผล ท.) โสตาปตฺติผลาทีนิ มีโสดาปัตติผลเป็นต้น.

ฝ่ายพระฉันนเถระ แม้ได้ฟังพระโอวาทแล้ว ก็ยังด่าขู่พวกภิกษุอยู่อีก เหมือนนัยก่อนนั่นเอง.

ฉนฺนตฺเถโร ปน โอวาทำ สุตฺวาปิ ปุริมนเยเนว ปุน ภิกฺขู อกฺโกสติ ปริภาสติ.

ปน ส่วนว่า **ฉนฺนตฺเถโร** อ.พระฉันนะผู้เถระ **สุตฺวาปิ** แม้ฟังแล้ว **โอวาทำ** ซึ่งพระโอวาท **อกฺโกสติ** ย่อมด่า **ปริภาสติ** ย่อมบริภาษ **ภิกฺขู** ซึ่งภิกษุ ท. **ปุน** อีก **ปุริมนเยเนว** โดยนัยอันมีในก่อนนั่นเทียว.

แม้พวกภิกษุก็กราบทูลแด่พระศาสดาอีก.

ปุนปิ สตฺถุ ภิกฺขู อาโรจยึสุ.

ภิกฺขู อ.ภิกษุ ท. **อาโรจยึสุ** กราบทูลแล้ว **สตฺถุ** แก่พระศาสดา **ปุนปิ** แม้อีก.

พระศาสดาตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย เมื่อเรายังมีชีวิตอยู่ พวกเธอจักไม่อาจเพื่อให้ฉันนะสำเหนียกได้ แต่เมื่อเราปรินิพพานแล้วจึงจักอาจ” ดังนี้แล้ว ...

สตฺถา “ภิกฺขเว มยิ ธรนฺเต ฉนฺนำ สิกฺขาเปตุ๋ น สกฺขิสฺสถ, มยิ ปน ปรินิพฺพุเต สกฺขิสฺสถาติ วตฺวา ...

สตฺถา อ.พระศาสดา **วตฺวา** ตรัสแล้ว **อิติ** ว่า **ภิกฺขเว** ดูก่อนภิกษุ ท. **มยิ** ครั้นเมื่อเรา **ธรนฺเต** ทรงอยู่, (**ตุมฺเห** อ.เธอ ท.) น **สกฺขิสฺสถ** จักไม่อาจ **ฉนฺนำ สิกฺขาเปตุ๋** เพื่ออัน- ยังภิกษุชื่อว่า ฉันนะ -ให้สำเหนียก, **ปน** แต่ว่า **มยิ** ครั้นเมื่อเรา **ปรินิพฺพุเต** ปรินิพพานแล้ว, (**ตุมฺเห** อ.เธอ ท.) **สกฺขิสฺสถ** จักอาจ **อิติ** ดังนี้ ...

เมื่อพระอานนท์ทูลถาม ในเวลาจวนจะเสด็จปรินิพพานว่า “พระเจ้าข้า อันพวกข้าพระองค์ จะพึงปฏิบัติในพระฉันนเถระ อย่างไร ?

ปรินิพฺพานกาเล อายสฺมต อานนฺเทน “ภนฺเต กถำ ฉนฺนตฺเถเร อมฺเหหิ ปฏิปชฺชิตพฺพนฺติ วุตฺเต ...

(**วจเน** ครั้นเมื่อคำ) **อิติ** ว่า **ภนฺเต** ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ **อมฺเหหิ** อันข้าพระองค์ ท. **ปฏิปชฺชิตพฺพำ** พึงปฏิบัติ **ฉนฺนตฺเถเร** ในพระฉันนะผู้เถระ **กถำ** อย่างไร **อิติ** ดังนี้ **อานนฺเทน** อันพระอานนท์ **อายสฺมตา** ผู้มีอายุ **วุตฺเต** กราบทูลแล้ว **ปรินิพฺพานกาเล** ในกาลเป็นที่เสด็จปรินิพพาน ...

จึงตรัสบังคับว่า “อานนท์ พวกเธอพึงลงพรหมทัณฑ์แก่ฉันนภิกษุเถิด.”

“อานนฺท ฉนฺนสฺส ภิกฺขุโน พฺรหฺมทณฺโฑ ทาตพฺโพติ อาณาเปสิ.

อาณาเปสิ ทรงสั่งบังคับแล้ว **อิติ** ว่า **อานนฺท** ดูก่อนอานนท์ **พฺรหฺมทณฺโฑ** อ.พรหมทัณฑ์ (**ตุมฺเหหิ** อันเธอ ท.) **ทาตพฺโพ** พึงให้ **ภิกฺขุโน** แก่ภิกษุ **ฉนฺนสฺส** ชื่อว่าฉันนะ **อิติ** ดังนี้.

พระฉันนะนั้น เมื่อพระศาสดาเสด็จปรินิพพานแล้ว ได้ฟังพรหมทัณฑ์ ที่พระอานนทเถระยกขึ้นแล้ว

โส สตฺถริ ปรินิพฺพุเต อานนฺทตฺเถเรน อาโรปิตํ พฺรหฺมทณฺฑํ สุตฺวา ...

(**ฉนฺนตฺเถโร** อ.พระฉันนะผู้เถระ) **โส** นั้น **สตฺถริ** ครั้นเมื่อพระศาสดา **ปรินิพฺพุเต** ปรินิพพานแล้ว **สุตฺวา** ฟังแล้ว **พฺรหฺมทณฺฑํ** ซึ่งพรหมทัณฑ์ **อานนฺทตฺเถเรน อาโรปิตํ** อัน- อันพระอานนท์ผู้เถระ -ยกขึ้นแล้ว

มีทุกข์ เสียใจ ล้มสลบถึง ๓ ครั้งแล้ว

ทุกฺขี ทุมฺมโน ติกฺขตฺตุ มุจฺฉิโต ปปติตฺวา ...

ทุกฺขี เป็นผู้มีทุกข์ **ทุมฺมโน** เป็นผู้มีใจอันโทษประทุษร้ายแล้ว (**หุตฺวา** เป็น) **มุจฺฉิโต** สลบแล้ว **ปปติตฺวา** ล้มแล้ว **ติกฺขตฺตุ** สามครั้ง ...

วิงวอนว่า “ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ขอท่านอย่าให้กระผมฉิบหายเลย” ดังนี้แล้ว ...

“มา มํ ภนฺเต นาสยิตฺถาติ ยาจิตฺวา ...

ยาจิตฺวา อ้อนวอนแล้ว **อิติ** ว่า **ภนฺเต** ข้าแต่ท่านผู้เจริญ (**ตุมฺเห** อ.ท่าน ท.) **มา มํ นาสยิตฺถ** อย่า- ยังกระผม -ให้ฉิบหายแล้ว **อิติ** ดังนี้ ...

บำเพ็ญวัตรอยู่โดยชอบ ต่อกาลไม่นานนัก ก็บรรลุพระอรหัต พร้อมด้วยปฏิสัมภิทา ทั้งหลายแล้ว ดังนี้แล.

สมฺมา วตฺตํ ปูเรนฺโต น จิรสฺเสว สห ปฏิสมฺภิทาหิ อรหตฺตํ ปาปุณีติ.

วตฺตํ ยังวัตร **ปูเรนฺโต** ให้เต็มอยู่ **สมฺมา** โดยชอบ **ปาปุณิ** บรรลุแล้ว **อรหตฺตํ** ซึ่งพระอรหัต **สห** กับ **ปฏิสมฺภิทาหิ** ด้วยปฏิสัมภิทา ท. **น จิรสฺเสว** ต่อกาลไม่นานนั่นเทียว **อิติ** ดังนี้แล.

เรื่องพระฉันนเถระ จบ.

ฉนฺนตฺเถรวตฺถุ.

ฉนฺนตฺเถรวตฺถุ อ.เรื่องแห่งพระฉันนะผู้เถระ (**นิฏฺฐิตํ** จบแล้ว).

๕. อ่าน สวด พูด บาลี

[ฝึกอ่าน สวด พูด บาลี ในเรื่อง ให้ถูกอักขระวิธี สำเนียง ทำนอง]

ฉนฺนตฺเถรวตฺถุ.

- - - - - - - - - - -

“น ภเช ปาปเก มิตฺเตติ อิมํ ธมฺมเทสนํ สตฺถา เชตวเน วิหรนฺโต ฉนฺนตฺเถรํ อารพฺภ กเถสิ.

โส กิรายสฺมา “อมฺหากํ อยฺยปุตฺเตน สทฺธึ มหาภินิกฺขมนํ นิกฺขมนฺโต ตทา อญฺญํ เอกมฺปิ น ปสฺสามิ, อิทานิ ปน ‘อหํ สารีปุตฺโต นาม, อหํ โมคฺคลฺลาโน นาม, มยํ อคฺคสาวกมฺหาติ วตฺวา อิเม วิจรนฺตีติ เทฺว อคฺคสาวเก อกฺโกสติ. สตฺถา ภิกฺขูนํ สนฺติกา ตํ ปวตฺตึ สุตฺวา ฉนฺนตฺเถรํ ปกฺโกสาเปตฺวา โอวทิ. โส ตํขณญฺเญว ตุณฺหี หุตฺวา ปุน คนฺตฺวา เถเร อกฺโกสติเยว. เอวํ ยาวตติยํ อกฺโกสนฺตํ ปกฺโกสาเปตฺวา สตฺถา โอวทิตฺวา “ฉนฺน เทฺว อคฺคสาวกา นาม ตุยฺหํ กลฺยาณมิตฺตา อุตฺตมปุริสา, เอวรูเป กลฺยาณมิตฺเต เสวสฺสุ ภชสฺสูติ วตฺวา อนุสนฺธึ ฆเฏตฺวา ธมฺมํ เทเสนฺโต อิมํ คาถมาห

“น ภเช ปาปเก มิตฺเต, น ภเช ปุริสาธเม,
ภเชถ มิตฺเต กลฺยาเณ, ภเชถ ปุริสุตฺตเมติ.

ตสฺสตฺโถ: กายทุจฺจริตาทิอกุสลกมฺมาภิรตา ปาปมิตฺตา นาม, สนฺธิจฺเฉทนาทิเก วา เอกวีสติอเนสนาปเภเท วา อฏฺฐาเน นิโยชกา ปุริสาธมา นาม: อุโภปิ เอเต ปาปมิตฺตา เจว ปุริสาธมา จ; เต น ภเชยฺย น ปยิรุปาเสยฺย; วิปริตา ปน กลฺยาณมิตฺตา เจว สปฺปุริสา จ, เต ภเชถ ปยิรุปาเสถาติ.

เทสนาวสาเน พหู โสตาปตฺติผลาทีนิ ปาปุณึสุ.

ฉนฺนตฺเถโร ปน โอวาทำ สุตฺวาปิ ปุริมนเยเนว ปุน ภิกฺขู อกฺโกสติ ปริภาสติ. ปุนปิ สตฺถุ ภิกฺขู อาโรจยึสุ. สตฺถา “ภิกฺขเว มยิ ธรนฺเต ฉนฺนำ สิกฺขาเปตุ๋ น สกฺขิสฺสถ, มยิ ปน ปรินิพฺพุเต สกฺขิสฺสถาติ วตฺวา, ปรินิพฺพานกาเล อายสฺมตา อานนฺเทน “ภนฺเต กถำ ฉนฺนตฺเถเร อมฺเหหิ ปฏิปชฺชิตพฺพนฺติ วุตฺเต “อานนฺท ฉนฺนสฺส ภิกฺขุโน พฺรหฺมทณฺโฑ ทาตพฺโพติ อาณาเปสิ. โส สตฺถริ ปรินิพฺพุเต อานนฺทตฺเถเรน อาโรปิตำ พฺรหฺมทณฺฑำ สุตฺวา ทุกฺขี ทุมฺมโน ติกฺขตฺตุ๋ มุจฺฉิโต ปปติตฺวา “มา มำ ภนฺเต นาสยิตฺถาติ ยาจิตฺวา สมฺมา วตฺตำ ปูเรนฺโต น จิรสฺเสว สห ปฏิสมฺภิทาหิ อรหตฺตำ ปาปุณีติ.

ฉนฺนตฺเถรวตฺถุ.

๖. ฝึกทำปัญหา

[ปัญหาเก่า (บาลีสนามหลวง) - ปัญหาใหม่ (แบบฝึกหัด)]

จงแปลประโยคต่อไปนี้ โดยพยัญชนะ ให้ถูกต้อง

๑. “น ภเช ปาปเก มิตฺเตติ อิมํ ธมฺมเทสนํ สตฺถา เชตวเน วิหรนฺโต ฉนฺนตฺเถรํ อารพฺภ กเถสิ. โส กิรายสฺมา “อมฺหากํ อยฺยปุตฺเตน สทฺธึ มหาภินิกฺขมนํ นิกฺขมนฺโต ตทา อณุมตฺตมฺปิ น ปสฺสามิ, อิทานิ ปน ‘อหํ สารีปุตฺโต นาม, อหํ โมคฺคลฺลาโน นาม, มยํ อคฺคสาวกมฺหาติ วตฺวา อิเม วิจรนฺตีติ เทฺว อคฺคสาวเก อกฺโกสติ.

จงแปลประโยคต่อไปนี้ โดยอรรถ ให้ถูกต้อง

๒. สตฺถา ภิกฺขูนํ สนฺติกา ตํ ปวตฺตึ สุตฺวา ฉนฺนตฺเถรํ ปกฺโกสาเปตฺวา โอวทิ. โส ตสฺขณญฺเญว ตุณฺหี หุตฺวา ปุน คนฺตฺวา เถเร อกฺโกสติเยว. เอวํ ยาวตติยํ อกฺโกสนฺตํ ปกฺโกสาเปตฺวา สตฺถา โอวทิตฺวา “ฉนฺน เทฺว อคฺคสาวกา นาม ตุยฺหํ กลฺยาณมิตฺตา อุตฺตมปุริสา, เอวรูเป กลฺยาณมิตฺเต เสวสฺสุ ภชสฺสูติ วตฺวา อนุสนฺธึ ฆเฏตฺวา ธมฺมํ เทเสนฺโต อิมํ คาถมาห

“น ภเช ปาปเก มิตฺเต, น ภเช ปุริสาธเม,
ภเชถ มิตฺเต กลฺยาเณ, ภเชถ ปุริสุตฺตเมติ.